

Анжела Просенюк,

кандидат педагогічних наук,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»,
(м. Одеса)

Angela Prosenyuk,

Candidate of Pedagogical Sciences,
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushinskiy
(Odessa)
angelika.prosenuk@gmail.com

УДК: 371.15+373.2+372.36

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

MULTICULTURAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF FORMATION OF PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS OF PRE-SCHOOL AGE CHILDREN'S TUTORS

У статті представлена освіта як частина культури, що відображається в її цілісності, а також як культурно-історичний феномен. Цілепокладання сучасної вищої освіти, концептуальні основи її модернізації розглядаються в контексті культурних впливів, оскільки культура володіє високим освітнім потенціалом, є значущим фактором розвитку особистості. У статті озвучено думку щодо необхідності використання в освітньому процесі культурних і педагогічних, перевірених часом, цінностей минулих історичних епох, а також етнопедагогічної культури народів, які мешкають в Україні.

Перераховуються основні функції вищої школи та методи дослідження питань формування професійної самосвідомості в діяльності студентів – майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Метою статті є розглянути процес формування професійної самосвідомості майбутніх вихователів дітей дошкільного віку у зв'язку з підтриманням культури етносів. Методологічною основою викладу матеріалу слугували наукові дослідження вчених у галузі освіти як соціокультурної детермінанти становлення особистості студентів.

Отже, спрямованість педагогічної науки та практики на розвиток професійної самосвідомості вихователів ДНЗ зумовлює необхідність формування у студентів оновленого стилю мислення під позитивним впливом полікультурного підходу.

Ключові слова: полікультурна освіта, вища освіта, вихователі, студенти, етнічні групи.

In this article, education as part of culture, which displays its integrity, is described. Education is described as an effective cultural and historical phenomenon. At the same time, culture is characterized as an anthropological phenomenon that meets human needs. That is why the object of contemporary education, its conceptual framework, modernization is seen in the context of culture, because culture has high educational potential, powerful factor in personal development, socialization and individualization. In the article, the relationship between cultural and educational space society is described, the approaches, pointing to the implementation of this relationship are listed: culture is used as a factor in the content of education and social regulatory product, active reflector of human activity in society and education is seen as a deliberate way to learn culture.

Quality indicators of employee education such as erudition, humanity, tolerance, availability of basic and pedagogical culture are listed in the article.

Thus, in the article, the reasons are given for the need to use cultural and teaching values of past historical periods, as well as the culture of nationalities living in Ukraine, in the educational process.

In the article, the functions of high school, such as cultural, social and professional, are named. There is the description of today's situation obviousness, demonstrating the need to integrate such complex categories as education and culture. There is suggestion of elaborate of education strategy without giving up vital activity of the modern ethnic groups, bearing in mind that the present stage of development of society is characterized by global trend for escalation of ethnic processes. In the article, methods of examination of the issues of professional consciousness formation: the study of philosophical, pedagogical, psychological literature; the study of normative documents on pre-school education and higher institutions of education; observation (systematic, selective, meaningful situation) in the students' activities – future tutors of pre-school age children are listed. The article also briefly describes the active learning methods, involving the transition from theory to practice through of students' training and professional activity.

As the realization of the cognitive activity as a cognitive component of multicultural education, attention is drawn to work on cognitive style features an understanding of folk tales, legends, sayings, etc.

The article draws attention to efficiency and consolidating activities essentially in the afterschool time. A multicultural approach to the elaboration of future pre-school teachers' professional consciousness formation structure is presented as a distinctive feature of the new doctrine of higher education.

Key words: multicultural, higher education, tutors, ethnic groups.

В статье представлено образование как часть культуры, которая отображает его в целостности, а также как культурно-исторический феномен. Цели современного высшего образования, концептуальные основы его модернизации рассматриваются в контексте культурных влияний, поскольку культура обладает высоким образовательным потенциалом,

является значимым фактором развития личности. В статье озвучена мысль относительно необходимости использования в образовательном процессе культурных и педагогических, проверенных временем, ценностей прошлых исторических эпох, а также этнопедагогической культуры народностей, проживающих в Украине.

Целью статьи является рассмотрение процесса формирования профессионального самосознания будущих воспитателей детей дошкольного возраста в безотрывной связи с поддержкой культуры этносов.

Таким образом, нацеленность педагогической науки и практики на развитие профессионального самосознания воспитателей в дошкольных учебных учреждениях обуславливает необходимость формирования у студентов обновлённого стиля мышления под позитивным влиянием поликультурного подхода.

Ключевые слова: поликультурное образование, высшее образование, воспитатели, студенты, этнические группы.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю оновлення змісту вищої дошкільної освіти в умовах розвитку демократичного поліментального суспільства, яке дедалі більше залежить від утвердження гуманних, толерантних стосунків між його членами на засадах взаємної поваги до світобачення, цінностей, культури.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті відзначено, що система освіти має забезпечити виховання людини демократичного світогляду, формування високої гуманістичної культури особистості, здатної протидіяти проявам бездуховності та морального занепаду. Закон України «Про культуру» визначає правові засади діяльності у сфері культури як регулятора суспільних відносин.

Об'єктивно постає питання про духовне становлення суспільства в цілому, миротворчу позицію кожного його громадянина та гуманістично зорієнтовану розбудову системи освіти, чільне місце в якій має посісти відповідна підготовка фахівців дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. За останні роки проблема готовності майбутніх освітян до педагогічної діяльності загалом та окремих її аспектів досліджувалася А. Ліненко, А. Василюк, Н. Кузьміною, Ю. Кулюткіним та ін.

Формуванню значущих якостей особистості майбутнього освітянина, його професійних властивостей, умінь, навичок присвячено праці О. Абдулліної, А. Алексюка, Є. Бажій, І. Богданової, А. Богуш, Т. Жаровцевої, І. Зязюна, З. Курлянд та ін.

Проблемі впровадження гуманних засад у підготовці майбутніх педагогів присвятили свої праці М. Вієвська, І. Киреева, А. Кузьмінський, М. Ткаченко та ін.

Освіту як соціокультурну детермінанту становлення особистості студентів розглядали у своїх працях Т. Іванова, Л. Кондрашова, Е. Медведь, Н. Скотна.

Формування мети статті. Метою статті є розглянути процес формування професійної самосвідомості майбутніх вихователів дітей дошкільного віку у зв'язку з підтриманням культури етносів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. иший навчальний заклад – це інтегрований суспільний інститут, у якому поєднуються та реалізуються відносини різноманітних типів і рівнів. Вища школа реалізує три основні функції – культурну, соціальну й професійну, кожна з яких доповнюється еталонною, нормативною. Остання виражає сутність вищої освіти (І. А. Зязюн) [3, с. 13].

Освіта як культурно-історичний феномен за своєю природою є категорією культурно-дієвою, це та частина культури, що відтворює її в цілісності (В. Русаков, Н. Скотна, Л. Смирнова). У Законі України «Про культуру» наука й освіта визначаються як категорії, що відображають культурний рівень розвитку спільноти [6].

У педагогіці поняття «культура» використовується і як фактор змістовності освіти, і як соціальний регулятив, що відображає ціннісні основи діяльності особистості в соціумі, а освіту визнано цілеспрямованим способом занурення в культуру (Н. Бергер, В. Іванов, Т. Ройзенкінд, О. Ткачук, Л. Яковенко та ін.). Метою сучасної освіти є виховання культурної особистості, що дозволяє висунути гіпотезу про перспективність прийняття культурологічного підходу в якості доктринальної основи модернізації вищої освіти (А. Богуш, В. Кремень, С. Ніколаєнко). Оскільки культура володіє вагомим виховним і освітнім потенціалом, є потужним фактором розвитку людини, її соціалізації та індивідуалізації, то вона (людина) є як суб'єктом культури, так і її об'єктом (Д. Джонсон) [2, с. 236].

Учені (О. Бондаревська, В. Огнев'юк) виокремлюють саме культуру як чинник людинотворчого виміру освіти: культурні цілі освіти і виховання розглядаються науковцями як основні взаємообумовлені цілі. Так, В. Огнев'юк підкреслює необхідність розглядати витоки освіти як феномена і частини культурного процесу, що відображають такі базові властивості культури, як багатогранність та цілісність [5, с. 253].

Спираючись на науковий доробок Ю. Бондаренко, можна стверджувати, що розвиток сучасного освітнього простору суспільства обов'язково має розглядатися у зв'язку з народним культурним надбанням, оскільки для кожного народу «необхідним є зберегти духовну єдність поколінь, наступність культури» [1, с. 75].

Цей взаємозв'язок О. Леонтьєв описав як історично обумовлений. «...за загальним рівнем історичного розвитку суспільства, – зазначав дослідник, – ми безпомилково можемо судити про рівень розвитку виховання, і навпаки: за рівнем розвитку виховання – про загальний рівень ... культурного розвитку суспільства» [4, с. 84].

Аналіз причинно-наслідкових, історико-логічних підходів до вивчення питання взаємообумовленості освіти й культури дозволяє дійти висновку, що цей складний і тісний зв'язок визнають та обґрунтовують дослідники педагогічної, психологічної, історичної наукових сфер.

Наразі людство переживає нагальну потребу взаємного розуміння і збереження культурних здобутків, що впливає на розвиток освітнього середовища, оскільки озвучені вище наукові підходи та аргументи вказують на суттєві риси освітньо-культурного простору розвитку суспільства. Варто визнати, що успішний розвиток вищої освіти, його інтеграційного спрямування залежить від використання історично апробованої системи цінностей, культур етносів, які проживають в Україні, з включенням історичних та педагогічних здобутків цих народів, усталених норм народної педагогіки. Оскільки населення України складають представники різних етнічних груп, виховання толерантного світогляду є значущим складником інтерактивного змісту процесу формування особистості сучасного освітянина.

Отже, розробка освітньої стратегії, постановка освітніх завдань має розглядатися безвідривно від життєдіяльності етносів. Однак варто зазначити, що робота з підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до впровадження принципу полікультурності має проводитися на засадах гармонійного співіснування та консолідації з різними етносами у напрямі збагачення духовної, ментальної, емоційної культури студентів, підвищення етично-моральних стандартів їх світобачення. У цьому цілепокладанні впродовж нашої роботи з підвищення якості підготовки фахівців дошкільної освіти здійснювався добір методів, який визначався цілями, завданнями та логікою дослідження.

До методів дослідження нами було віднесено:

- вивчення чинних нормативних документів про дошкільну освіту, вищу освіту з метою визначення завдань, поставлених перед системою освіти України;
- вивчення наукових джерел з означеного питання з метою творчого використання філософських, культурних та педагогічних цінностей попередніх епох і розробки теоретичних засад впровадження полікультурної освіти у процес формування професійної свідомості майбутніх освітян у ДНЗ;
- спостереження (систематичне, вибіркове, значущих ситуацій у діяльності вихователів у ДНЗ, студентів-практикантів з метою діагностування проявів гуманного та толерантного світогляду, прийняття поліментальності суб'єктів сучасного українського суспільства.

У найбільшій мірі соціальним вимогам до підготовки фахівців дошкільної освіти відповідають, на нашу думку, активні методи навчання, які передбачають перехід від педагогічної теорії до педагогічної практики через навчально-професійну діяльність студентів. Під активними методами навчання ми розуміємо вирішення поставлених завдань, розбір і аналіз конкретних педагогічних ситуацій, ділові ігри, тренінги тощо. Ці методи привертають увагу можливістю активізації резервів особистості студентів: по-перше, шляхом зміни позиції викладача він стає помічником студента; по-друге, шляхом зміни характеру навчальних завдань, вирішення яких полегшується інтерактивними суб'єкт-суб'єктивними конструктивними відносинами викладача і студентів та студентів між собою.

Логічним вважаємо для студентів, які здобувають вищу дошкільну освіту, додати до методів активізації пізнавальної активності як когнітивного компонента полікультурної освіти роботу над особливостями розуміння народних казок, легенд, прислів'їв, пісень тощо. Водночас такий метод навчання в професійній підготовці фахівців дошкільного навчання, як дискусія, використовувати в цьому контексті вважаємо недоречним, оскільки існує вірогідність переростання спірних думок, що озвучуються, у ворожі протистояння на націоналістичному тлі. Натомість нами організовувалися консолідуючі за своєю сутністю заходи в позааудиторний час, коли студентам надавалася можливість підвищувати свій освітній та культурний рівень в умовах полікультурного простору, як-от: вистави, присвячені дружбі українського та китайського народів, свята турецької та туркменської літератури, відвідування вистав на запрошення діаспори народу ромів, проведення українських вечорниць, проведення свята «Дунайська весна» студентами болгарської народності. Викладачів та студентів було запрошено на Міжнародний фестиваль мов і культур, у якому брали участь представники України, Афганістану, Німеччини, Румунії, Болгарії, Туреччини. Також студенти брали участь у Першому Міжнародному фестивалі духовної і народної пісні за підтримки посольства Польщі в Україні під назвою «Яви себе світу».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Спрямованість освітньої науки та практики на розвиток професійної свідомості як результату фахової підготовки зумовлює необхідність формування у студентів оновленого стилю мислення під позитивним впливом культури. Відмінною особливістю структури формування свідомості майбутніх вихователів дітей дошкільного віку є полікультурний підхід до її розробки.

Формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти потреби в полікультурному середовищі забезпечує не лише ефективність їхньої педагогічної діяльності, але й можливості її вдосконалення, покращення самоусвідомлення студентів у процесі їхнього професійного становлення.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробці методики впровадження в самостійну науково-дослідну діяльність студентів отриманих у процесі полікультурної освіти знань.

1. Бондаренко Ю. Школа : проблеми ментальності та національної самосвідомості / Ю. Бондаренко, Є. Пасічник // Слово і час. – 1993. – № 6. – С.70-77.
2. Джонсон Девід. Соціальна психологія. Тренінг міжособистісного тренування / Девід Джонсон. – Київ: КМ Академія, 2003. – 287 с.
3. Зязюн І. Педагогічний професіоналізм у контексті професійної свідомості / І. Зязюн // Педагог вищої школи: [збірн. наук. праць]. – Київ, 2001. – Вип.1. – С. 9 – 17.
4. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики: монография / А. Н. Леонтьев. – Москва, 1981. – 334 с.
5. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: монографія / В.О. Огнев'юк. – Київ: Знання України, 2003. – 440 с.
6. Електронний ресурс [режим доступу]: mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/136808.

Reference

1. Bondarenko Y. Shkola: problemu mentalnosti ta natsionalnoji sidomosti / Y. Bondarenko, E. Pasichnik // Slovo i chas. – 1993. – № 6. – S..70-77.
2. Jonson David Socialna psykholohyja. Trening mijosobustisno go spilkuвання // David Jonson. – Kujiv:KM Akademija, 2003. – 287 s.
3. Zyazyun I. Pedagogichnuy profesionalizm u konteksti profesijnoji svidomosti / I. Zyazyun // Pedagog vushchoji shkolu:[zbirn. nauk. prats.] – Kujiv – 2001. Vup.1. – S.9 – 17.
4. Leontiev A. N. Problemu razvitija psykhyki: monographija / A. N. Leontiev Moskva. – 1981. – 334 s.
5. Ogneviyuk V. O. Osvita v sustemi tsinnostej stalogo lyudskogo rozvutku: monographija / V. O . Ogneviyuk – Kujiv: Znannya Ukrainu, 2003. – 440s.
6. Elektronnuy resurs [rejum dostupu]: mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/136808.